

JAMMERBUGT
KOMMUNE

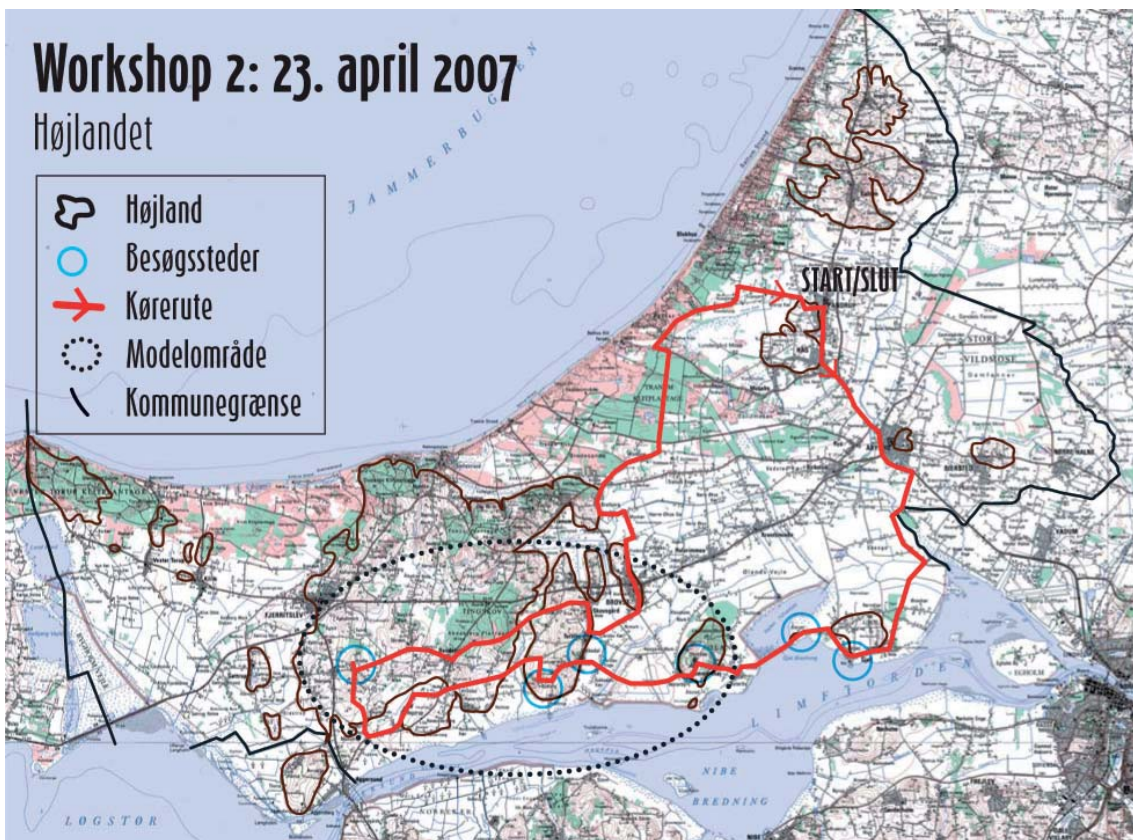
ÅBENT LAND PÅ DAGSORDNEN

Referat af Højlandsturen mandag d. 23.4

Workshop 2: 23. april 2007

Højlandet

- Højland
- Besøgssteder
- Kørerute
- Modelområde
- Kommunegrænse

Højlandsturen, d.23/4

Mandag d. 23/4 var dagen for anden workshop under projekt "Åbent land på dagsordenen" i Jammerbugt Kommune. Vejret havde vi ikke så godt held med som første tur, men vejrudsigten var optimistisk og lovede opklaring. Som på tur I, var Robert Mogensen og Martin Hesselsøe guider og turplanlæggere.

Mogens Gade bød velkommen på turen, og luftede sine forventninger om endnu en spændende dag i Jammerbugt Kommunes natur og kulturmiljøer. Siden sidst havde Mogens Gade været i København og fremlægge projektet på Byudviklingsforum, hvor en stor del af landets borgmestre var til stede. Her havde der været stor interesse om projektet, og materiale om metoden og resultater var efterspurgt. Mogens Gade mente, at Jammerbugt Kommune havde fået en plads på landkortet. Med denne respons stiger forventningerne yderligere til de resultater Jammerbugt Kommune kan få ud af projektet.

Kytterne og diget

Lavlandsturen sluttede på Hingelbjerget, hvorfra vi så ned på alle de lavtliggende områder. Højlandsturen startede omvendt, nemlig på nogle af kommunens allerlaveste arealer. Dem som faktisk ville ligge under vandet ved høj vandstand, hvis vi ikke i dag havde kystsikringen. Bussen kørte mod Gjøl og digelandskaberne i området omkring. Området er et landindvindingsprojekt fra 1910, der har tørlagt den tidligere lavvandede del af Limfjorden.

Bussen kørte ud på den anden side af hoveddiget øst for Gjøl, Haldagerdæmningen, til Kytterne hvor digets fulde omfang fornemmes. Det er et meget stort anlæg, der trækker en markant linie i landskabet. Robert bad os bemærke, hvordan hele landskabet er et stort net af helt rette kanaler, veje og diger. Det er et kulturmiljø, der har meget stor udstrækning og meget form i landskabet. Det vil være problematisk at ramme området ind og tilføje nogle bestemmelser om dets beskyttelse, således som der blev talt om flere gange på tur I. I Jammerbugt Kommune er ca 16% af arealet kunstigt tørlagt som dette.

Dog tyder noget på, at diget ikke vedbliver at være tilstrækkelig beskyttelse mod vandet, idet der varsles stadigt stigende vandstand og flere hårde storme. Digehøjden i Jammerbugt kommune er mellem 2.25 og 2.50, og seneste stormflod gik op til 2.19, så der er grund til at overveje sagen. Et fremtidssikret dige bør udbygges med ekstra 25 cm i højden.

Det nuværende dige er lavet af jord fra indersiden af anlægget og efterlader en kløft bag sig. Skal diget forstærkes yderligere, kan det ikke foregå på samme måde, da dette vil underminere diget, og det vil miste dets funktion helt. Der er ca 60 km diger i Jammerbugt Kommune og de er 2 m bredde i toppen af diget, og det svarer til en mængde på ca. 30.000 m³. Hvis der kan være 30 m³ i en stor container, så svarer det til 1000 lastvogne.

Spørgsmålet er hvordan kommunen vil handle på den forestående trussel i forhold til digerne. Mange landmænd er afhængige af den jord der nu er kunstigt tørlagt, og digelauget, der nu står for dets vedligehold, vil ikke have økonomi til en renovering i det omfang, som en fortsat tilstrækkelig beskyttelse vil få.

Foran diget ligger de salte strandenge, der er en meget speciel biotop. Hertil kommer mange vadefugle, og der drives jagt på forskellige dyr i jagtsæsonen. Almindelig Ryle er en sjælden ynglefugl, som er afhængig af kort afgræssede strandenge som ynglested. Flere sjældne fuglearter indgår i udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet (Natura 2000) f.eks. Brushanen. Brushanen yngler her ikke længere, men da beskrivelse af målsætningerne for Natura2000 områderne pålægges kommunen af staten i løbet af 2007, så er det muligt at det bliver en målsætning for netop dette område at få Brushanen tilbage.

Kytterne og diget der holdet vandet tilbage
ved højevande

Gjøl

Efter besøget på hoveddiget kørte bussen ind til Gjøl, der ligesom alle de byer der har været omtalt på tur I, ligger på randen af morænen, lige netop løftet op fra vandkanten.

Gjøl er en langstrakt by, der udbreder sig på begge siden af vejen igennem den, dog mest nordpå ind i landet. Traditionelt set har byen levet af fiskeri og landbrug. Hans Kirk har beskrevet byen i sin bog "Fiskerne", og beskrevet mødet mellem to fiskerkulturer. Tilbage af dette traditionelle erhverv ligger havnen stadig velbevaret, sammen med den gamle tjærekule, hvor fiskerne har dyppet deres net.

Landbruget kan også spores, idet flere af de gamle gårde endnu ligger i Gjøls midte med staldbygninger og udhuse. Disse er dog for små til at drive landbrug fra i dag, og tjener som almindelig bolig.

Der er efterspørgsel på boliger i Gjøl, og nyudstyknings kommer til. Det har været diskuteret, om der i en by som Gjøl skal foretages huludfyldning langs vejen, eller om de bagvedliggende arealer skal tages i brug. For mange landsbyer vil en huludfyldning være på sin plads af hensyn til landbyens udbredelse. For Gjøl er der bare en undtagelse, idet dette vil forhindre de lejlighedsvis glimt af fjorden, som opleves når man kører gennem byen. Det er vigtigt at gøre sig en helhedsmæssig vurdering af byen, inden dens fremtidige udstyknings bestemmes.

Gjøl har i dag et potentiale som turistattraktion. Allerede nu kommer mange til lystbådehavnen både fra søvejen og landvejen, og kroen er også godt besøgt. Byen fortæller en historie, som er interessant for besøgende.

Bjerget og Ulvedybet

På Gjøl's vestside ligger Gjøl Bjerg, der er delvist statsejet og delvist privat eget. Bjerget er spektakulært varetegn, ikke mindst for landsbyen Gjøl. Det er et væsentligt rekreativt område af betydning for turister og lokale. Fra Bjerget er der en smuk udsigt ud over både Ulvedybet og fjorden. Der er offentlig adgang, bænke og borde og desuden mulighed for primitiv overnatning i et shelter. Desværre har plejen ikke været tilstrækkelig og bjerget er ved at være tilgroet i blandt andet Gyvel. Kunne området holdes lysåbent ville artsdiversiteten igen vokse.

Ulvedybet er et vildtreservat og også et fuglebeskyttelsesområde, der blandt andet er ynglested for Skestorken og rasteområde om vinteren for Lysbuget Knortegås fra Svalbard. Faktisk holder ca. halvdelen af verdensbestanden af sidstnævnte art vinterstop i Gjøl-Nibe Bredning.

Ulvedybet og dæmningen
set fra Bjerget.

Diskussion

For foden af Gjølbjerg, lagde Martin op til dagens første meningsudveksling. Han hæfter sig ved at området er delvist statsejet og delvist privatejet. Det er ikke fredet, men vi har talt om dets rekreative værdi. Er det så indenfor kommunens interesse at tage initiativ til at øge områdets naturværdi og rekreative værdi med en grundlæggende pleje i et samarbejde med de retmæssige ejere?

Desuden spørger han mere ind til kommunens rolle som initiativtager. Skal kommunen, i kraft af sin rolle som vandløbsmyndighed og forvalter af det åbne land, være initiativtager og planlægge naturgenopretningsprojekter?

Set i det lys at omkostningerne til udbygning og vedligehold af diger og pumper stiger på grund af hævet vandstand og stigende el-priser, mens indtægterne fra drift af planteproduktion på markerne falder på grund af faldende priser på landbrugsprodukter. Samtidig er der en bred interesse for at skabe ny natur i Danmark.

Diskussion
over kaffen
for foden af
Bjergget

Skal vi have et naturgenopretningsprojekt i et landindvindingsområde i Jammerbugt Kommune med kommunen som initiativtager?

Er der mulighed for at lave et naturgenopretningsprojekt på de yngste diger bag ulvedybet?

Danmarks Naturfredningsforenings repræsentant fra hovedkontoret, Katrine Hahn Kristensen, lagde ud med at give sin støtte naturgenopretningsprojekter i stor skala. Hun påpegede at udgifterne naturligvis er høje, men at området kan få stor økonomisk gevinst på sigt. Huspriserne i området omkring stiger, og der trækkes flere turister til.

Desuden tilføjer hun at et projekt i den størrelse kræver, at man skal være meget bevidst om at involvere alle interessenter. Især tænker hun på lodsejerne og andre nærliggende landmænd hvis produktion kunne blive påvirket af indgrebet.

Ole Larsen repræsentant fra LandboNord er enig i, at et godt samarbejde om et sådan projekt er helt essentielt. Han er dog lidt bekymret for, om miljøforbedringen rent faktisk bliver nedsat på disse områder ved at tage landmændene væk og erstatte dem med turister og tættere befolkning. Han refererer til Danmarks Naturfredningsforenings nyligt afholdte affaldsindsamling, som gav et godt indtryk af den private danskers "smid-væk" kultur. Forureningen bliver en anden, men også i høj grad synlig.

Erik Ingerslev, politiker i Jammerbugt Kommunes kommunalbestyrelse, bekymrer sig om udgiften i forhold til udbyttet, når det kommer til de store naturgenopretningsprojekter. Han hæfter sig ved, at den erstatning som en landmand skal have for at afgive sin jord til naturprojektet, vil være meget stor. I nogle tilfælde på linie med anlægsopgaven ved genopretningen i sig selv.

Denne diskussion vil der være mulighed for at fortsætte på seminaret d. 15/5.

Hammershøi og Østerby

Turen fortsatte over dæmningen til landsbyerne Hammershøi og Østerby. Østerby har et gadekær der ligger centralt i byen. Det er tilgroet og bliver ikke plejet, selvom det kan have stor rekreativ betydning for en lille landsby. Gadekær er også omfattet af Naturbeskyttelseslovens §3, men det forhindrer ikke, at det kan udnyttes rekreativt. Det er et oplagt mål for landsbyløft, som især kan igangsættes af landsbyens borgere selv, men måske med vejledning fra kommunen. Dog har kommunen igen muligheden for at udpege kulturmiljøer, og af den vej lave bestemmelser om en plejestandard.

Kulturmiljøerne har ikke deres egen lovgivning. De falder ind under flere forskellige lovgivninger; Planloven, Museumsloven, Naturbeskyttelsesloven og Bevarings- og Fredningsloven, alt afhængigt af hvilken type kulturmiljø der er tale om. Kommunens middel er foruden fredning, lokalplanen i de tilfælde hvor der vurderes et særligt behov for pleje.

I Hammershøi ligger der et gammelt feriested med et lille badeland. Det er lukket nu, og har været til salg længe. Nu menes det at være solgt til anden ejer, og det bliver spændende at se planerne med det. Spørgsmålet er om området kan bære den form for turisme så forholdsvis tæt på masseturismen i Blokhus og Løkken?

Gadekær i Østerby, der ikke ofres pleje på, men udemærket kunne blive et velfungerende rekreativ område for byen indbyggere

Oksholm slot og Oksholm skov

Vi kørte videre mod Oksholm slot, hvis omkringliggende landskab er omfattende. Heldigvis er overgangen mellem Hammershøis parcelhuskvarter og herregårdslandskabets begyndelse lavet i meget fin overensstemmelse, således at parcelhuskvarteret er afsluttet inden toppen af bakkekammen. Dette er et fint eksempel på hvilke formmæssige overvejelser, der kan lægges ind i en lokalplan, og dermed bevare et kulturmiljø.

Oksholm slot er et gammel kloster med tre længer, hvoraf den gamle klosterkirke udgør den ene. Det er privatejet og beboet. Herregårdsmiljøet har på trods af allerede beskrevet forebyggelse stadig trusler, og det vil være en fordel af få beskrevet dens sårbarhed i kommuneplanlægningen, så man fortsat kan have glæde af fortællingen.

Vi fortsatte nord om Oksholm gennem Oksholm skov. Skoven er overvejende løvskov som er præget af drift, og som ellers ses mest i Østjylland og på øerne. I 1805 blev alle eksisterende skovarealer pålagt fredskovspligt. Her omkring Oksholm slot var skoven bevaret, og den blev derfor sikret som skovareal for eftertiden. De private fredskovsområder ligger uden for kommunens administration. Skovloven administreres af statskovvæsnet og det forhindrer ikke, at de smukke gamle løvskovsarealer i et vist omfang kan omlægges til gran og fyr. Skoven her er en smuk åben skov, som har stort rekreativt potentiale. Den er muligvis Jammerbugt Kommunes største og flotteste sammenhængende løvskovsareal.

Efter Oksholm Slot og skov drejede vi mod nord og ned af bakkeøen Øland. Herfra kørte vi langs bakkeøens skrænter og havde en flot udsigt ind mod dem. Skrænterne er et §3 beskyttet overdrev, der er privatejet og desværre i stærkt forfald. Et overdrev er gamle græsningsarealer, der endnu er lysåbne. De er næringsfattige og er levested for særlige arter af både planter og dyr. På disse overdrev er der en voldsom tilgroning i gang, som desværre kan gøre at de vokser fra deres beskyttelse.

Diskussion

Martin starter diskussionen om kommunens ansvar som myndighed, og om de har pligt til at sørge for at denne rydning foretages?

Jesper Hansen fra LandboNord: I 2004 fik landbrugsloven en tilføjelse der påbyder landmænd at holde alle lysåbne landskaber lysåbne. Dvs at al opvækst skæres ned ca. hvert 5.år. Ikke alle lodsejere får dette gjort, og LandboNord savner en politisk udmelding omkring holdningen til denne lov om privat naturpleje.

Katrine Hahn: Hun forstår godt uoverskueligheden i at så mange områder trænger til pleje, og foreslår at man vedtager et generelt prioriteringsprincip for plejen, f.eks. rydning af overdrev. Der kan bruges en kategorisering af overdrevenes i "fungerende", "tilgroede" og "helt tilgroede". Investeringer i pleje af de "tilgroede" er givet bedst ud, fordi de forholdsvist hurtigt vil give resultater i form af flere planter og dyr.

Denne diskussion kan fortsættes på seminaret d. 15/5

Kokkedal Slot

Bussen fortsatte nu mod det gamle herregårdsmiljø omkring Kokkedal Slot. Bygningerne er fra omkring 1540, og herfra har al færdsel på Limfjorden været overvåget. I dag drives der restaurant og hotel, og på den måde kan man endnu få et godt indtryk af historien og kulturmiljøet er bevaret.

Kokholm Slots i slotsgården.

Det gamle slot bruges i dag til fest og ferieophold.

Alsbjerg

Turen gik videre til Alsbjerg, som har været fredet siden 1964. Dengang med begrundelsen, at man ikke ønskede dette sted bygget til med sommerhuse. I dag er fredningen forældet, og den kan være svær at stille nye mål op efter. En genoptagelse af en fredning som denne, kunne betyde at man forpligter sig til at lave en bedre offentlig adgang. I dag kender meget få borgere stedet, og endnu færre turister.

Alsbjergs højeste punkt er Blushøj, der fungerede som fyrtårn i Vikingetiden. Herfra er udsigten ud over bakkeøen og Limfjorden fantastisk. Skrænterne er overdrev og dermed beskyttet af §3 i naturbeskyttelsesloven. I bunden findes et meget værdifuldt orkidekær. Dette kær er ikke omtalt i fredningen, og desuden er truslen fra områdets randområder ikke beskrevet, og der er derfor ingen restriktioner på hvor meget der må gødskes.

I forhold til det tidligere besøgte "Gjøl Bjerg", er Alsbjerg bedre plejet med græsning og mindre gødet. På Gjøl skal der en genopretningsindsats til for at forbedre tilstanden, hvor Alsbjerg har en god tilstand der bør opretholdes.

Bestigning af Alsbjerg foregår enten direkte op af skråningen, eller af en gammel trappe i træ.

Diskussion

Martin lagde i forlængelse af besøget på Alsbjerg, op til diskussion om fredningsgenoptagelser, bedre offentlig adgang og gødskningsrestriktioner på kommunens initiativ:

Katrine Hahn, DN udtalte sig først. Fra DN's side vil de meget gerne støtte og samarbejde om genoptagning og fornyelse af fredningen. Hun ser et potentiale i at forbedre adgangen til bjerget og måske anlægge en direkte passage mellem denne og bronzealderhøjen.

Jesper Hansen, LandboNord: En evt. genoptagelse af fredningen skal være begrundet i en forhåndsundersøgelse der vurderer stedets tilstand, og om det er det rigtige sted i forhold til andre at genoptage en fredningssag. I en fremtidig prioritering af pleje og beskyttelsesopgaver er det måske ikke et gennemfredet og velholdt stykke natur som Alsbjerg, der er kommunens største problem.

Katrine Hahn: Katrine tilføjede at en typisk og god pleje af lysåbne arealer er afgræsning.

Diskussionen kan fortsættes på seminaret.

Martin fortæller om
vegetationen på Alsbjerg.

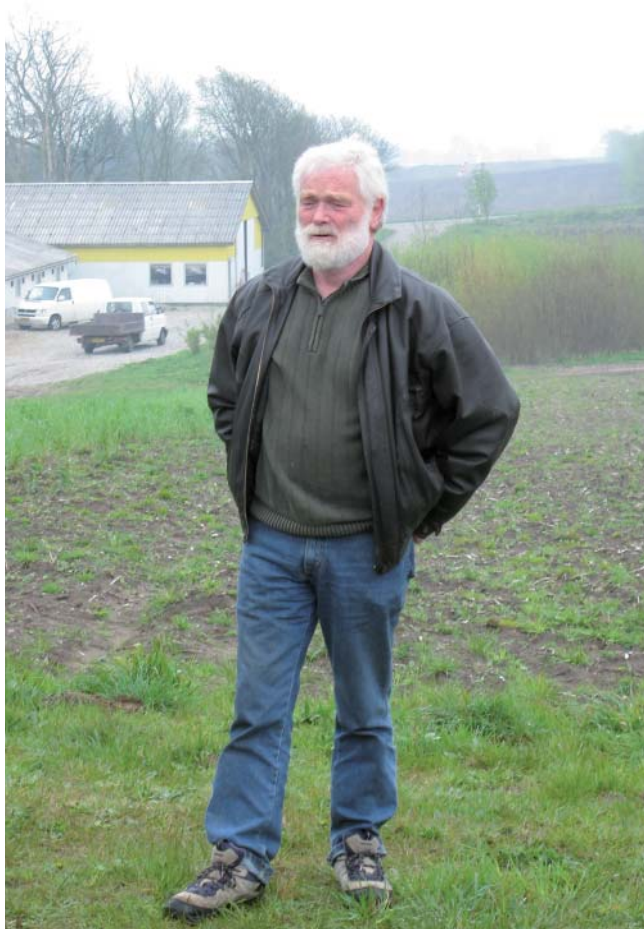

Frokost i det grønne
hos Råd og Dåd i
Skovsgård

Råd og Dåd

Fra Alsbjerg fortsatte turen til Råd og Dåd for frokosten. Råd og Dåd er økologisk grøntsagsproduktion, gårdbutik og genbrugsforretning og er samtidig en beskyttet arbejdsplads, for de som ikke kan klare en arbejdsplads under normale vilkår. Her fortalte Carl Christensen om virksomhedens opståen og dagligdag.

Carl Christensen

Hvisselhøj

Jættestuen Hvisselhøj var turens næste stop. Jættestuen er en 3-kamret jættestuen fra megalittiden som er en sjælden type. Jættestuerne opførtes indenfor 100 år ca. for 5300-5200 år siden.

Jættestuen er beskyttet efter museumsloven, og der ligger en 2 meters beskyttelseslinie rundt om den. Den private lodsejer må ikke anvende jorden tættere på for at undgå at ødelægge de arkæologiske forekomster,

bl.a. nedsætninger ved foden af højen eller tilføre næring til skrænterne. I dette tilfælde har landmanden været meget tæt på højen og ikke overholdt denne 2m zone. Det er tydeligt at se på vegetationen på højen, at den har taget skade af det omkringliggende landbrug. Her vokser hindbær og hundegræs i modsætning til f.eks. Blushøjs beplantning af tjærenellike og vejbred, som et resultat af forhøjet næring i jorden. Det kan diskuteres om kommunen skal lave opøgende arbejde finde overtrædelserne?

På bagsiden af Hvisselhøj har lodsejeren pløjet meget tæt på, og har dermed skåret en dyb kant ind i højen.

Alle deltagere var en tur inde i Hvisselhøjs tre kamre.

Husby Hole

Vi kørte derefter mod Husby Hole, og på vejen dertil kørte vi igennem flere gamle landsbyer. Mange af dem har deres oprindelige træk velbevaret, men enkelte huse er i dårlig stand. Det kan diskuteres om ikke disse landsbyer i en vis udstrækning er bevaringsværdige, og hvordan en indsats for deres bevarelse kan istandsættes.

Husby Hole er et privatejet fredet område, hvis pleje foretages af kommunen. Den gamle hulvej der fører op til heden skal friholdes for høj beplantning, så den form frilægges og opleves bedre. Det er vigtigt for fredningens formål at kommunen fortsat tager initiativ til pleje og afgræsning.

I dette tilfælde er et af målene at komme af med Sitkagranen, som er en af den jyske naturs mest dominerende gæstearbejdere. Den har været her i ca. 100 år da den har været ideel i produktion, men nu har den gjort sit.

Ved siden af Hølen ligger Skt. Jørgensbjerg, hvor det store bondeslag 1441 stod. Der står en mindesten der blev rejst på 500 årsdagen 1941-43. Her står også en talerstol i sten, som stadig benyttes lejlighedsvis.

Husby Hole. Den gamle hulvej er næsten tilgroet og uigennemtrængelig. Den bliver nu ryddet af kommunens folk.

Jernbanetraceet

Vi kørte videre på Thybanens gamle jernbanetraceé. Det er nu et gennemgående stisystem, der binder en del af kommunen sammen. Det giver en spændende indgang til byerne den forbinder, idet man kommer bagvendt ind. Traceet er bevaringsværdigt i både turistmæssig sammenhæng og som et kulturmiljø. Stien fører os til Brovst af den "rigtige" side. Byen fortættes op ad bakkeøen og ender i byens hovedgade.

Eva Rytter, social og sundhedsudvalgets formand, fortalte at hun har modtaget en henvendelse fra en borger, der ønskede at politikerne kunne tage et initiativ til genopretning af flere dele af banen. Det er godt at høre at nogle borgere har interesse i et projekt af denne type.

Robert ved mindestenen fra 1941. Han fortalte meget levende om bondeoprøret og reformationen.

Anne Marie, teamleder på teknik og miljø, fortæller om Vårkobjælden og dens trusler.

Bonderup Hede/ Holmsøfredningen

Holmsøfredningen eller Bonderup Hede var turens næste stop. Her gik alle op på heden for at se Vårkobjælden, som nogle kalder Jammerbugt Kommunes pandabjørn. Dens forekomst er meget sjælden, den findes faktisk kun i ganske få eksemplarer i dag. En øget næringsstofftilførsel, fravær af drift af heden og andre faktorer har påvirket dens levested stærkt, bl.a. favoriseret forekomsten af konkurrerende arter. Det er dog meget svært præcist at vide hvad den succesfulde opskrift på en aktiv plejeindsats er. Vårkobjælde findes i ganske små forekomster i midt- og vestjylland, og også på de andre lokaliteter har man forsøgt at finde ud af, hvad det er der fordriver den. Det kan diskuteres, om Jammerbugt Kommune skal sætte en indsats ind for at redde en sjælden art som denne.

Bonderup Hede.

Vårkobjælden i blomst. Et syn der er forbeholdt de få.

Bjælkehytten ved Bratbjerg sø.

